

Ken Loach og det politiske magtspil

Claus Ib Olsen

Der går en tydelig linje igennem de film, der er blevet sendt i dansk TV af Garnett og Loach. Linjen fra »Cathy kom hjem« og til »Først, når arbejdet genoptages...« viser en tiltagende radikalisering og et forsøg på stedse tydeligere at placere et konkret politisk ansvar. Et forsøg på i en blanding af drama og dokumentarisme at analysere de politiske magtstrukturer og skabe forståelse for dem samt komme med konkrete forslag til på hvilken måde, man kan kanalisere harmen og utilfredsheden ud i aktiv politisk handling.

»Cathy kom hjem« var en film om de urimelige boligforhold i London, og hvilke konsekvenser disse forhold kunne have på de mennesker, som måtte leve under eller med dem. Filmen var medfølelse, og den gav stødet til en voldsom harme over, hvad man bød folk. Filmen forsøgte ikke at placere ansvaret for forholdene og derfor kunne alle med lige stor harme deltage i debatten, både de mennesker, det gik ud over og de mennesker, der var ansvarlige for at situationen var som den var. Og netop af disse grunde kunne man sige, at filmen var politisk fejlet. Den gav et indtryk af nogle boligpolitiske problemer uden at forsøge på at komme til en forståelse for hvem eller hvad, der skabte disse problemer. Både Loach og Garnett har i forskellige interviews givet udtryk for, at de senere var blevet klare over faren i dette og at de efter »Cathy kom hjem« bevidst ville forsøge en mere didaktisk stil: ikke alene afdække folks utilfredshed, men at forsøge på at føre denne utilfredshed ind i et konkret politisk handlingsmønster.

I 1968 arbejdede Loach og Garnett sammen med Jim Allen på TV-filmen »Strejken«, der handler om hvorledes en arbejdskonflikt fører til at havnearbejderne selv be-

sætter dokkerne og viderefører arbejdet uden om regering og arbejdsgivere. Regeringen forholder sig afventende – man regnede med, at den indre splittelse arbejderne imellem ville resultere i kaos – senere, da det viser sig, at solidariteten holder, sætter samfundet sit legale voldsmaskineri ind og knuser opstanden. Radikaliseringen fra »Cathy kom hjem« og til »Strejken« er tydelig. Hvor den første film lagde problemerne frem, angiver den sidste konkrete politiske handlingsmønstre. Ideen er ikke længere at vise folk deres egen verden, og at få dem til at forstå den, men at forandre den og vise, hvorledes den kan forandres.

Efter forkørslerne på »Strejken« blev der grinet af filmen og dens naive politiske visioner, men allerede inden den blev vist i det engelske fjernsyn, havde man oplevet maj-opstanden i Frankrig, og kort tid efter var filmens utopiske fantasier blevet til virkelighed flere steder i England – bl. a. i Liverpool og i Skotland, hvor arbejderne havde besat fabrikker og arbejdspladser som led i arbejdskampen. At »Strejken« viser hen imod en radikalisering kommer også tydeligt frem i forholdet mellem stof og behandling. Både »Cathy kom hjem« og »Strejken« har udgangspunkt i konkrete politiske og sociale forhold, men for »Strejken«s vedkommende er der tale om at Loach og Garnett med Jim Allens manuskript bevidst forlader det aktuelle til fordel for det principielle. Baggrunden for filmen var en strejke for nogle år siden i Liverpool. Strejken varede i 6 uger og drejede sig om at opnå mere i løn, bedre arbejdsforhold og sikrere ansættelsesvilkår, men i spillet bliver denne situation ført over på et mere generelt politisk plan, det bliver til et spørgsmål om retten til produktionsmidlerne.

Det svageste ved filmen var nok, at det politiske indhold ikke var sat i relation til noget politisk parti eller til nogen politisk organisation. Magtkampen kom til at stå mellem en defineret gruppe, arbejderne, på den ene side og den mindre afklarede, »samfundsmagten«, på den anden side – og forholdet mellem disse to havde derfor flere steder en tendens til at blive sløret.

»The Rank and File« (»Først, når arbejdet genoptages...«) er et forsøg på at trænge ind i denne mekanisme. Drejebogen er også denne gang (ligesom det var tilfældet med »Strejken«) skrevet af Jim Allen og de to film hænger meget nøje sammen, ligger i forlængelse af hinanden.

»Først, når arbejdet genoptages...« handler om de »virkelige forrædere«, arbejderbevægelsens etablerede administrative overbygning. Det er fagforeningspamperne, for hvem magten er det eneste, der tæller. For dem er ethvert initiativ, der tjener til arbejdernes fordel, men som ikke udspringer fra oven, ensbetydende med at magten er ved at forsvinde. Den gruppe, hvis magt ikke hænger sammen med arbejdernes tilfredshed, men med at de er i stand til at kanalisere denne utilfredshed, handle med den, sætte en pris på den. Typen er ikke ukendt herhjemme – og det samme gælder problemstillingen. Et lignende billede tegnede sig, da plattedamerne tog sagen i deres egen hånd, men blev mødt med foragt og en grænseløs hovenhed og uforskammethed af Thomas Nielsen, der må have følt sin uformåenhet sat i relief og sin magtposition truet ved deres handlinger. Solidaritet er et intet-sigende fremmedord, når man kommer op i den ende af fagbevægelsen, og det er filmens styrke, at den viser hvor langsomt og umærkeligt denne solidaritet forsvinder op igennem bevægelsens organisatoriske led for til sidst helt at have fået modsat fortegn, når man er kommet op

i toppen. Man følger i filmen den latente utilfredshed, som på et givet tidspunkt resulterer i en arbejdsnedlæggelse. Kravene skærpes, man vil have mere i løn, tillidsmændene optager kontakt med fagforeningens ledelse, men strejken passer ikke ind i det aktuelle politiske skakspil og der er ingen hjælp at hente. Strejken bliver kendt »vild«. Tøvende og usikre må tillidsmænd og arbejdere selv forsøge at organisere det praktiske, holde sulten fra døren, der hvor det kniber mest, bekæmpe de elementer, som vil bringe strejken til ophør uden at konkrete resultater er opnået. Og utrænede må de selv påtage sig hele det organisatoriske arbejde, skrive proklamationer og skaffe sig politisk overblik. Langsomt, men ubønhørligt nedbrydes dette stædige arbejde af mændene i arbejderbevægelsens top. Strejkens ledere sættes ud af spillet, og pampeme anbefaler, at tillidsmændene accepterer noget, der næppe svarer til en fjerdedel af de stillede krav. Arbejdet genoptages og nu melder de nye problemer sig: stik imod enhver aftale »straffes« konflikten hovedmænd og en del af de øvrige implicerede, bl. a. ved at man fratager dem anciennitet og pension.

Med »Først, når arbejdet genoptages ...« viser Ken Loach endnu engang sin evne til at få handlingsforløb og relationer mellem mennesker til at fungere. Roligt og opmærksomt følger han historiens udvikling og altid er der balance mellem engagementet, medfølelsen og den handlingsmættede klarhed.

Det er det samme overblik, der gør, at blandingen af professionelle skuespillere, både af første og af tredje rang, og virkelige typer lykkes uden knas. Både for de professionelle og for de øvrige medvirkende gælder det, at de aldrig er underordnet den tekniske apparatur. Der er ingen udspekulerede kamereaturer, som tvinger de medvirkende ind i fastlåste situationer. Indstillingerne er enkle og følger i dialogscener som regel den talende under hele replikskiftet. Det er karakteristisk, at denne praksis tydeligst brydes i scenerne med formanden for TUC, det engelske LO. Denne person ser vi aldrig forfra, men som en stor anonym magtfaktor vises han konsekvent med ryggen til i billedets forgrund, dominerende og tyngende.

Samfundets institutioner opfattes altid i Loachs film med stærke negative eller tvivlrådige følelser. Institutionerne er de virkelige faremomenter i hans film, både politisk og humanistisk. Politisk fordi det er her magten opstår og korrumpes – og humanistisk fordi det er her individet slås i stykker. Skolesystemet, som det kommer til udtryk i en anden Loach-film, »Kes«, er et eksempel herpå. Skolen er ikke interesseret i at lade børnene udnytte deres muligheder. Skolen er derimod interesseret i at opfylde sin rolle som institution ved at frembringe en arbejderklasse, der kan blive gode, brugbare arbejds-menn, som forstår at indordne sig under samfundets disciplin og produktionskrav, eller som Loach har sagt i et interview til Lasse Glomm: »Vor opfattelse var, at undervisningen stort set gik ud på at producere passiv arbejdskraft, producere mennesker, som er villige til at udføre et personlighedsnedbrydende job, uden at bringe arbejdsgivernes autoritet i tvivl.«

Det er denne uformåen, denne tyrkertro på autoriteterne, som bevirker, at strejken bryder sammen – men det er tillige den samme situation, som er med til at konsoli-

dere og begrunde pampernes magt i arbejderens organisatoriske system. »Først, når arbejdet genoptages ...« er altså endnu et vigtigt bidrag fra Ken Loach og Tony Garnett til en samlet analyse af, hvorledes vort samfund er bygget op, og hvad der skal gøres for at forandre det.

Claus Ib Olsen

■ FØRST, NÅR ARBEJDET GENOPTAGES ...

The Rank and File. England 1971. P-selskab: BBC-TV. P: Graeme McDonald. Instr: Ken Loach. Manus: Jim Allen. Dramaturg: Ann Scott. Foto: Charles Stewart. Klip: Roy Watts. Sang: »The Jolly Playboy«. Tone: Eoin McCann, Mike Billing. Medv: Peter Kerrigan (Eddie Marsden), Billy Dean (Billy), Tommy Summers (Les Sanders), Joan Flood (Joan), Johnny Gee (Johnny), Mike Hayden (Mike), Bert King (Bert), Neville Smith (Jerry), Ernie Mack (Bill Hagan, fagforeningsrepræsentant), Michael Forrest (Holtby), Charlie Barlow (Charlie), Bernard Atha, Len Annett, Barbara Barrie, Duggie Brown, Jimmy Coleman, Shane Connaughton, Jack Connell, Mike Cordelia, Gerry Fox, Pat Gillon, Brian Glover, John McGregor, Joey Kaye, Liz McKenzie, Jo Millar, Bert Palmer, Max Stewart, Tom West. Længde: 78 min. Prem: TV 22.2.73.

Indspillet i efteråret 1970 med location-optagelser i Stoke-on-Trent.

KENNETH »KEN« LOACH

er født den 17. juni 1936 i Nuneaton i England. Efter endt skolegang kom han til Oxford University for at studere jura, og han fandte her interesse for teater. I 1964 kom Ken Loach til BBC-TV, hvor han mødte produceren Tony Garnett (født 3.4.1936 i Birmingham). Loach kom meget hurtigt til at instruere episoderne i serierne »Z Cars« og »Wednesday Play« (som Tony Garnett producerede), og senere har Loach-Garnett tegnet sig for nogle af tressernes mest fængslende engelske TV-spil – bl. a. »Catherine«, »Up the Junction«, »Cathy Come Home«, 1966 (dansk TV 11.2.68 som »Cathy kom hjem«), »In Two Minds«, 1967 (dansk TV 4.4.68 som »Det splittede sind«), »The Golden Vision«, 1968 (dansk TV 1.6.69 som »Søndag efter søndag«), »The Big Flame«, 1968 (dansk TV 23.11.71 som »Strejken«), »After a Lifetime«, 1970 (dansk TV 5.11.72 som »Efter et langt liv«) og senest har Ken Loach iscenesat »Først, når arbejdet genoptages ...« for BBC, men uden Tony Garnett som producer. Samarbejdet mellem de to er dog ikke afbrudt. I fjor lavede de sammen filmen »Family Life« (baseret på TV-spillet »In Two Minds«) og tidligere har de sammen lavet filmene »Kes« (1971 – se Kosmorama nr. 107) og »Stakkels ko« (1967 – se Kosmorama nr. 86). Loach og Garnett oprettede i 1968 produktionsselskabet »Kestrel Films Ltd.« efter at have forladt BBC i utilfredshed med arbejdsforholdene, og de har begge været ansat hos »London Weekend Television« i perioden 1968–70. Foruden iscenesættelser har Ken Loach også forsøgt sig som dramatiker med TV-spillene »The Coming Out Party« og »The End of Arthur's Marriage«.